

◆ Yazılanlar bu gün də aktualdır

1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan edildikdən sonra onun fəaliyyətinin işıqlandırılması üçün mətbu orqana ciddi ehtiyac var idi. Bu missiyanı ilk olaraq "Azərbaycan" qəzeti öz üzərinə götürdü. 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ideyalarını təbliğ edən, hökumətin daxili və xarici siyasətini oxuculara vaxtında və yüksək peşakarlıqla çatdıran ilk mətbu orqanı "Azərbaycan" qəzeti oldu. "Azərbaycan" qəzeti hökumətin orqanı kimi əvvəlcə Gəncədə həftədə iki dəfə, sonralar isə Bakıda Azərbaycan və rus dillərində gündünlük nəşr edildi.

"Azərbaycan" qəzetinə müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli və Xəlil İbrahim redaktorluq etmişlər. 1918-ci il noyabrın 28-dən etibarən qəzetin rusca nəşrinə Şəfi bəy Rüstəmbəyli redaktorluq etmişdir.

Bu məqalədə "Azərbaycan" qəzetinin yalnız rusca dərc edilən nüsxələrinin materiallarına istinad edilmişdir.

Qəzetdə Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiası, Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağda Azərbaycan xalqına qarşı törədilən kütləvi qırğınlar, Ermənistan Respublikası ərazisində yaşayan azərbaycanlıların kütləvi surətdə məhv edilməsi və tarixi torpaqlarından silah gücünə qovulması haqqında çoxlu məlumatlar işıq üzünə çıxmışdır. Qəzet həmçinin Azərbaycanın Ermənistanla diplomatik nümayəndəliyinin fəaliyyətini də müntəzəm olaraq işıqlandırmışdır.

Məlumdur ki, 1918-ci il mayın 28-də keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində ilk erməni dövləti - Ermənistan (Ararat) Respublikası yarandıqdan sonra rəsmi dövlət orqanları aborigen azərbaycanlı əhaliyə qarşı etnik təmizləmə siyasəti həyata keçirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının 1918-ci il mayın 31-də keçirilən iclasının qərarı ilə İrəvan şəhəri o şərhlə Ermənistan Respublikasına paytaxt kimi güzəştə gəldimişdir ki, Azərbaycanca qarşı ərazi iddiasından əl çəksin. Lakin Ermənistan hökuməti növbəti vaxtda əməl etmiş, əksinə həm Azərbaycan Respublikasının ərazilərini işğalını, həm də İrəvan quberniyası ərazisində azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətini davam etdirmişdir.

Bütün bunlar "Azərbaycan" (rusca) qəzetinin diqqət mərkəzində saxladığı əsas mövzulardan idi.

Qəzetin 1918-ci il sentyabrın 19-da çapdan çıxması ikinci sayında Şəfi bəy Rüstəmbəyli "Düşünmək vaxtıdır" məqaləsində "Daşnakşütün" partiyasının şovinizt siyasətini tənqid edərək yazırdı: "Bizim üçün vacibdir ki, erməni xalqı, nəhayət, "Daşnakşütün" partiyasının siyasi avontürünün məhvə məhkum olduğunu başa düşsün, hələ nə qədər ki gec deyil, ondan üz döndərsin, oq qoşunları ilə somimi və məhraban yaşamaq yoluna qədem qoysun. Başqa yox onlar üçün daim felakətli olacaqdır". Şəfi bəy Rüstəmbəylinin yüz il öncə yazdığı sözlər bu gün də aktualdır. Müasir Ermənistanın yeridiyi avontür siyasət, Azərbaycan və Türkiyəyə qarşı ononovi düşüncəliyi onun bir dövlət kimi müstəqilliyini sual altına qoyur.

"Azərbaycan" (rusca) qəzetinin 1918-ci il 25 sentyabr tarixli sayında "Q. M." imzası ilə dərc edilən məqalədə qeyd edilir ki, İrəvan quberniyasında müsəlmanların vəziyyəti təsvirgölməkdir. Məqalədə cari ilin apreldə dağıdılmış müsəlman kəndlərinin sayının 199-a çatdığı, bu kəndlərin 135 min nəfər əhəlisinin bir hissəsinin ermənilər tərəfindən qətlə yetirildiyi və acından öldüyü, bir hissəsinin isə türk qoşunlarının tutduğu yerlərdə köçdüklerini yazır. Həmin məqalədə qeyd edilir ki, ermənilər "Böyük Ermənistan" qurmaq məqsədilə türk-müsəlman əhaliyə qarşı etnik təmizləmə həyata keçirir və həmin ərazilərdə erməni qaçqınlarını məskunlaşdırırlar.

30 oktyabr 1918-ci ildə imzalanan Mudros sənəsinə əsasən, türk qoşunları Cənubi Qafqazdan 1914-cü il Rusiya-Türkiyə sərbəhdələrinə geri çəkilmək məcburiyyətində qalmışdı. Bu fürsətdən istifadə edən Ermənistan ordusu Qərbi Azərbaycan ərazisində kütləvi qırğınlar törətməyə başlamışdı.

Erməni korpusunun komandanı general Andranikin qoşunu Şərqi Anadoludan geri çəkildikdən 1918-ci ilin avqustundan Zəngəzura daxil olmuş, oradan Qarabağa hücum edərək erməni separatçı dəstələri birləşməyə istəyirdi. Oktyabr ayında "Azərbaycan" (rusca) qəzetində Xəlil İbrahim imzası ilə "Qarışıq günlərdə

Qarabağın vəziyyəti" başlıqlı silsilə məqalələr dərc edilmişdir. Məqalədə Qafqaz islam ordusunun əsgər və zabitlərinin Qarabağdakı erməni separatizminə qarşı həyata keçirdikləri tədbirlərdən, ermənilərin Azərbaycan hakimiyyətini tanımlarından bəhs edilir.

1919-cu il yanvar ayının əvvəlində Azərbaycan xarici işlər nazirinin müavini Adil xan Ziyadxanov imzası ilə Ermənistan xarici işlər nazirinə nota göndərilir. Yanvarın 7-də qəzetdə "Qarabağ-İrə-

van faciəsi" başlıqlı altında dərc edilən həmin notada bildirilir: "İrəvan quberniyasında çoxsaylı erməni silahlı qüvvələri tərəfindən müsəlmanlar zorakılıqla məruz qalır, şəhərlərdə və kəndlərdə onlar tərksilah edilir, öldürülür və qətl edilir, zor gücünə onları özlərinə tabe etməyə çalışırlar... Alman məlumatlarına görə, təkcə ermənilərin təqibindən yaxa qurtarmaq üçün Araz çayını keçmək istəyən bölgələrin sayı 300 nəfərə çatır". Notada həmçinin erməni silahlı qüvvələrinin İrəvan quberniyasındakı Azərbaycanın mübahisə edilən ərazilərində zorakılıqla və hərbi əməliyyatlarla son qoyulması Ermənistan hökumətindən tələb edilirdi. Azərbaycan hökuməti Ermənistan Respublikasında müsəlmanlara qarşı edilən zorakılıqları onun nəzərinə çatdırır və İrəvan quberniyasındakı Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan ərazilərin erməni silahlı qüvvələri tərəfindən ölə keçirilməsinə etiraz edir.

"Azərbaycan" qəzeti müntəzəm olaraq Azərbaycan və rus dillərində parlamentin iclaslarının stenogramlarını dərc edirdi. İrəvan quberniyasından gələn xəbərlər o qədər ciddi və həyəcanlı idi ki, Azərbaycan parlamenti 8 yanvar 1919-cu ildə keçirdiyi 7-ci iclasında İrəvan quberniyası müsəlmanlarının təmsilçilərinin imzası ilə yanvarın 4-də Azərbaycan parlamentinin sənədinə ünvanlanmış müraciətin mətni oxunmuşdu. Müraciətdə İrəvan quberniyasında erməni qoşunlarının törətdikləri vəhşiliklərin miqyası faktlarla sadalandı. Qeyd edilir ki, 1917-ci ilin dekabrından 1918-ci ilin iyun ayına qədər İrəvan quberniyasında erməni qoşunları tərəfindən 200-dən artıq müsəlman kəndi atəşə tutulub tar-mar edilmiş, bunların əhəlisini isə qismən qətl, qismən də dağlara qaçıb soyuq və açıqdan tələf olmuş, 100 minə qədər müsəlman İrəvan quberniyasının başqa yerlərindən köçmüşlər... Daha sonra qeyd edilirdi ki, erməni qoşunları Sürməli qəzasını tamamilə, İrəvan, Şərur və Egmədzin qəzalarının müsəlmanların məskunlaşdığı mahalını işğal edib Naxçıvanı tərəfə yitirmişlər. Ermənilər yerli müsəlmanları cismən kəsib, köylərindən çıxarıb İrana hicrət etmək məcburiyyətinə salırlar. Məcburiyyət ilə müsəlmanlardan təmizlənmiş mahallara Türkiyədən gəlmiş erməniləri köçürürlər. Müraciətin sonunda qeyd edilir ki, İrəvan quberniyasının bəzi mahallarının tamamilə müsəlmanlar ilə məskun olduğunu, bu mahalların tarixən Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu nəzərə alaraq İrəvan müsəlmanları müvəddiyyətini mühafizəsi üçün lazım gələndə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilən ermənilər üçün yardım tələb etdikdən sonra Milli Məclis hökumətə tapşırıq vermişdi ki, İrəvan quberniyasında müsibət-

22 yanvar 1919-cu il tarixində "Azərbaycan" (rusca) qəzetində Zəngəzur qəzasının roisi Məlik Nəməliyevin teleqramı dərc edilmişdir. Həmin teleqramda qeyd edilir ki, Müttəfiq Dövlətlərin Qafqazdakı Ali komissarı V.Tomsonun azərbaycanlılarla ermənilər arasında hər cür düşmənçiliyi son qoymaq barədə verdiyi əmrə zidd olaraq Andranik verdiyi vədə xilaf çıxmış, onun dəstəsi 30-dan artıq müsəlman kəndini darmadağın etmiş və yandırmış, omlakını talan etmişdir. Qaçıb canını qurtara bilməyənlər vəhşicəsinə döğranmışdır.

"Azərbaycan" (rusca) qəzeti 31 yanvar 1919-cu il sayında yazırdı ki, Məhəmməd xan Tökinski Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Ararat Respublikasında diplomatik nümayəndəsi təyin edilmişdir. Diplomatik nümayəndə olduğu dövrədə M.Tökinski İrəvanda özünü cəsarətlə aparır, azərbaycanlı əhaliyə qarşı Ermənistan hökumətinin yeridiyi etnik təmizləmə siyasətinin qarşısını almağa çalışır, Azərbaycan hökumətinin mümkün köməyinin ölə edilməsinə çalışır. O, qırğınların dayandırılması və azərbaycanlı əhəlinin hüquqlarının qorunmasına nail olmaq üçün dəfələrlə Ermənistanın baş naziri, xarici işlər naziri, Egmədzin katolikosu, müttəfiq dövlətlərin Ermənistandakı missiyasının başçısı ilə görüşmüşdür. Azərbaycan diplomatik nümayəndəsi M.Tökinskiyin fəvqoladə işgüzarlıqla göstərdiyi fəaliyyət Ermənistan hökumətinin ciddi narahət edirdi. M.Tökinski Ermənistan hökumətinin daxili işlərinə müdaxilə bəhanəsi ilə Ermənistan hökuməti tərəfindən "persona non grata" elan edilmişdi. M.Tökinskiyin sonra görkəmli Azərbaycan yazıçısı və siyasi xadimi Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev 1919-cu il avqustun 24-də Azərbaycan Respublikasının Ermənistanla diplomatik nümayəndəsi təyin edilmişdi. Bundan öncə Ə.Haqqverdiyev Azərbaycanın Dağlıq Respublikasında diplomatik nümayəndəsi olmuşdu.

12 fevral 1919-cu il tarixli "Azərbaycan" (rusca) qəzeti Azərbaycan XİN-in 10 fevral 1919-cu ildə Ermənistan XİN-ə göndərdiyi notanın mətnini dərc etmişdir. Notada bildirilirdi ki, Ermənistan silahlı dəstələri başda erməni zabiti olmaqla Göyçə gölü ətrafında sərhədi keçərək Azərbaycan ərazisində daxil olmuş, Qızılqan, Subatan, Zağalı, Şahab və s. müsəlman kəndlərini vuran etmişdir. Adları çəkilən kəndlərin kişilərinin bir hissəsinin öldürülmüş, bir hissəsi də qaçaraq canını qurtarmışdır.

"Azərbaycan" (rusca) qəzetinin 27 mart 1919-cu il tarixli sayında M.Tökinskiyin martın 24-də Ermənistan hökumətinə verdiyi notanın mətni dərc edilmişdir. Notada qeyd edilir ki, türk qoşunlarının İrəvan quberniyasından geri çəkilməsindən sonra erməni silahlı dəstələri əvvəlcə Naxçıvan üzərinə hücum etmiş, Şərurda müqavimətlə qarşılaşdıqdan sonra isə Vedibasarı və Yuxarı Qarabağların kəndlərinə hücumu keçmiş, bütün dinc müsəlmanları qətlə yetirmişdir.

"Azərbaycan" (rusca) qəzeti 17 may 1919-cu il tarixli sayında Gəncə qəzasının dağlıq hissəsinin 5-ci sahəsinin müsəlman əhəlisinin müvəkkili İsmayıl Suldanovun Gəncə qəzasına ünvanladığı 1919-cu il 22 aprel tarixli məlumatı dərc edilmişdir. Məlumatda yazılır: "Aprelin 13-dən etibarən Ararat Respublikasının qoşunları Novo-Böyazid qəzasının Göyçə rayonunun şərqi və şimal bölgəsinin müsəlman kəndlərini təmizləmək məq-

il tarixlərində dərc edilmiş "Ermənistanla müsəlmanların vəziyyəti" məqaləsində deyilir: "Ermənistan Respublikasında müsəlmanların vəziyyəti faciəvidir. İrəvanda gözəl evlərin və bağların böyük əksəriyyəti müsəlmanlara məxsus idi... Türk qoşunları İrəvana yaxınlaşdığı zaman şəhərin müsəlman əhəlisinə döndərsə qorxaraq şəhəri tərk etmişdi. Onların malına, mülkünü Türkiyədən olan qaçqınlar sahib çıxmışdılar. Ermənistan hakimiyyətinin qəbul edən müsəlmanlar şəhərə geri qaydarkən yollarda erməni silahlıların tərəfindən tamamilə qətl edilmişdilər...Varlı bağlara, gözəl evlərə malik müsəlmanlar erməni qaçqınları öz evlərinə buraxmaq istəmədikləri üçün bu yana məscidlərə sığınacaq tapmışlar... Ermənistan hökuməti minlərlə qətl edilmiş, ac-yalvac, xəstə müsəlmanları açıq havada yaşamağa məcbur edir..."

Müsəlmanların çəkdüyü işğəncələri təsvir etmək çətindir. Çoxları buna döz-

rəfindən İrəvan quberniyasının Sürməli qəzasının bütün müsəlman kəndləri məhv edilmiş və yandırılmışdır. Qəzanın sakinləri ucdantuma məhv edilmişdir. Quluna, Yaycı, Oba, Qazıçlaq, Amarat kəndlərinin demək olar ki, bütün əhəlisini döğranmışdır. Möcüzə noticasında qurtulan 6000 nəfər Dizo kondinə toplaşdırlar ki, Araz çayından keçib İrəvan quberniyasına gəlsinlər. Erməni qoşunları bu kəndi mühasirəyə alıb, əhəlini qırırlar. Bədbəxt qurbanların qanı məscidin hovuzuna axıtılmışdır... Sürməli qəzasında daş daş üstə qalmayıb...

Digər qəzaların - Novo-Böyazid, Egmədzin və İrəvan qəzalarının müsəlmanlarının vəziyyəti daha acınacaqlıdır. Bu qəzalarda qırğınlar daha qeyri-insani təbiətə malikdir. Burada süngürlər hücum və bombardman edilməklə əsl müharibə gedib. Qəhrəman oğulların sayısında ermənilərin hücumlarının qarşısı "Qurd qapısı"nda alınaraq, yalnız Şərur

apardığı 5,4 milyon Zaqafqaziya bonunu və 3,4 milyon Azərbaycan bonunu Gürcüstanla Ermənistan arasında ki ərazidə yarıdılan neytral zonada qətl etmişdilər. Bundan sonra Ə.Haqqverdiyev diplomatik nümayəndə vəzifəsindən istefa etmişdi. "Azərbaycan" (rusca) qəzeti 16 mart 1920-ci il tarixli sayında Hərbi Məhkəmənin sədri Teymur bəy Makinskiyin Ermənistan hökuməti yanında Azərbaycan diplomatik nümayəndəsi təyin edilməsi haqqında xəbər dərc etmişdi.

Məhəmməd xan Tökinski və Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin fəaliyyəti kimi, ermənilərin xislətinə yaxşı bələd olan və onların dilini bilən Teymur bəy Makinskiyin fəaliyyəti də Ermənistan hökumətinə ciddi narahət edirdi. Xüsusi xidmət orqanları onun hər addımını izləyir və bir bəhanə tapıb onu həbs etdir-mək istəyirdilər.

Azərbaycan hökuməti İrəvanın yaxınlaşdığı Zəngibasar mahalında mühasirə şəraitində yaşayan azərbaycanlı əhəlinin ən zəruri ehtiyaclarının ödənilməsi üçün diplomatik nümayəndəliyə ümumi miqdarda 600.000 rubl göndərmişdi. Diplomatik nümayəndəliyin gəzi yazışmalarını və şifəli teleqramlarını ölə keçirən Ermənistanın xüsusi xidmət orqanları bu məsələdən xəbər tutmuşdular. 1920-ci il aprelin 4-də diplomatik nümayəndəliyin əməkdaşlarının Zəngibasara aparıldığı pulları Ermənistan kaşfiyyəti ölə keçirmişdi.

Tiflisə gələn T. Makinski həmin vaxt orada olan xarici işlər naziri F. Xoyski ilə görüşmüş, məsələnin mahiyyətini haqqında ətraflı məlumat vermişdi. Yazırdı ki, F.Xoyski bu məsələ ilə bağlı 14 aprel 1920-ci ildə Ermənistanın xarici işlər nazirinə nota göndərmişdi. 25 aprel tarixində "Azərbaycan" (rusca) qəzetində dərc edilən həmin notada bildirilirdi: "Diplomatik nümayəndəliyimizdən alınan məlumatlara görə, aprelin 4-də Ermənistan hakimiyyəti tərəfindən Egmədzin yolunda 3 "kavas" (yəni diplomatik nümayəndəliyin mühafizəçisi-polisiləri - N.M.) üzərləndəki pullarla həbs edilmişdir. Onlarla birlikdə sürücüyə də süni ittiham itlərilmişdir. Ermənistan hökumətinin bu cür hədətləri beynəlxalq hüquq normalarına ziddir, ona görə də xahiş edirik ki, kavasların və sürücünün dərhal azad edilmələri və pullarının geri qaytarılması üçün təcili sərəncam verəsiniz".

"Azərbaycan" (rusca) qəzetinin 27 aprel 1920-ci il tarixli sayında xarici işlər nazirinin müavini Məhəmməd xan Tökinskiyin Ermənistanla diplomatik nümayəndə T.Makinskiyə göndərdiyi təcili diplomatik məlumatda bildirilirdi ki, aprelin 25-də ermənilər Azərbaycanla kəndlərinə hücumunun qarşısını dərhal almalıdır. Tökinski yazırdı ki, Azərbaycan hökuməti məlumat almışdır ki, Novo-Böyazid erməniləri Başkəçərin Şişqaya kəndinə hücum edərək sakinlərinin öldürülmüş və həzrada Cil kəndi üzərinə hücumu keçmişlər. Makinskiyin tələb etdiyi ki, ermənilərin hücumlarının qarşısını almaq üçün dərhal tədbirlər görsün və bu barədə beynəlxalq komissariyaya məlumat versin.

Lakin həmin gecə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti siqət etdi və Cümhuriyyətin mətbu orqanları öz fəaliyyətlərini davam etdirdilər. Lakin bu gün həmin qəzetlər Qərbi Azərbaycan haqqında ən dolğun informasiya mənbəyi hesab edilirlər.

1918-1920-ci illərdə Azərbaycan və rus dillərində nəşr edilən "Azərbaycan" qəzetini Cümhuriyyət dövrünün salnaməsi hesab etmək olar. Nə yaxşı ki hazırda ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə 1918-1920-ci illərdə nəşr edilmiş "Azərbaycan" qəzetinin Azərbaycan dilində nüsxələrinin tam külliyyəti Türkiyədə yaşayan soydaşlarımız Ermənistanın gələn müsəlman qaçqınlarına maddi yardım üçün 2 milyon manat əlavə vəsait ayrılmışdır.

Lakin Ermənistan hökuməti Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin İrəvanda diplomatik nümayəndəlik vəsaitilə Qərbi Azərbaycanla diplomatik nümayəndəliyinə əhəliyə yardım göstərməsini hər cür vəsaitlə əngəlləməyə çalışırdı. Erməni terrorçuları 1920-ci il martın 8-də səfir Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin diplomatik nümayəndəliyinin əməkdaşlarının məsərəfləri və Qərbi Azərbaycanda az miqdarda qalan azərbaycanlı əhəli üçün

Qərbi Azərbaycan "Azərbaycan" (rusca) qəzetinin səhifələrində

mür və dölə olurlar... Müsəlmanların evlərini zəbt edən ermənilər onlardan külli miqdarda vəsait aldıqdan sonra evlərinə qaytarır və bəzilərindən bundan sonra sığdıqları məscidlərdən evlərinə qayda bilirlər.

Ermənistan hökuməti qəsdən və düşünlümlü surətdə erməni qaçqınlarını müsəlman məhəllələrində və evlərdə məskunlaşdırır..."

"Azərbaycan" (rusca) qəzeti 29 iyun və 1 iyul 1919-cu il tarixli saylarında yazırdı ki, onlardan da 22-si aprelin 13-20-si arasında dağıdılmışdır. Daşkənd, Qoşabulaq, Sarıyaqub, Baş Şorça, Ayaq Şorça, Söyüquluqağalı, Ağkilo, Zod, Quluqağalı, Böyük Qaraqoyunlu, Bala Qaraqoyunlu, Zərzibil, Canəhməd, İnkəddi, Qaraiman, Kəsomən, Başkənd, Bala Məzrə, Böyük Məzrə, Şişqaya, Qayabası, Hacı Qərib kəndlərində 15 min evin əhəlisinin məl-mülkü talan edilmiş və ermənilərə qismət olmuşdur."

Qəzetin 29 iyun 1919-cu il tarixli sayında İrəvan şəhərindən qovulan bir azərbaycanlıın şahid ifadəsini dərc etmişdir. Həmin ifadədə deyilirdi ki, İrəvan müsəlmanlarının vəziyyəti o dərəcə acınacaqlıdır ki, şəhərin müsəlmanları yaşayan hissəsində növbə gələndə, hətta günün günortası çağı onları istilərdəki əzdan-çəxdan qiymətli paltarlarını çıxarıb, həmçinin pullarını və qiymətli zinat əşyalarını əllərindən alırlar. Dışlərinə qoyduqlarına qədər silahlarını erməni gəncəli müsəlmanların evlərinə soxurlar və əşyalarını dağıyır aparırlar. Şahid ifadəsində Ermənistanın paytaxtında baş verən bu işğəncələr çoxlarının dözməyərkə dölə olduqları qeyd edilir.

"Azərbaycan" qəzeti (rusca) 19 iyul tarixli sayında etibarlı mənbələrə istinadən yazırdı ki, iyulun 4-də gecə erməni qoşunları Böyük Vedi, Çimənkənd, Daşdı Goravan, Yengicəğə və Vedi-Avsar kəndlərini ağır artilleriyadan atəşə tutmuşdular. Böyük Vedi, Çimənkənd və Goravan sakinləri ağır artilleriyanın və iki zirehli qatarnı köməyi ilə məhv edilib. Döyüşlər davam edir. Əhəli ingilis missiyasının vəsaitilə Ermənistan hökumətinə təsir göstərməyi xahiş edir.

"Azərbaycan" qəzeti (rusca) 9 iyul 1919-cu ildə "İrəvan və Qarabağ" məqaləsində yazırdı: "Daşnakların İrəvan quberniyasında müsəlman əhəliyə qarşı törətdiyi cinayətlər cəzasız qalıb və no itcəməliyə, nə də mətbuata bəllidir. 1918-ci ilin martında "Bütün müsəlmanlara ölüm" məqsədini elan edən daşnaklar tə-